

УДК 338

Лук'яненко Н.Е.¹, Дудкін Ю.В.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-210 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМА ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Тіньова економіка – це заборонена законом діяльність із виробництва товарів і послуг, що здійснюється з метою збагачення, а також правомірна ринкова економічна діяльність, результати якої частково або повністю не враховуються в державній звітності та оподаткуванні.

За дослідженнями, у 2020 році 23,8% від офіційного ВВП України становили тіньові операції. За попередніми розрахунками рівень тіньової економіки у 2020 р. становив 30% від обсягу офіційного ВВП, що є найнижчим рівнем, починаючи з 2009 р. Проте існує й неофіційний підрахунок, адже представники бізнесу оцінюють розміри економічної «тіні» значно вище – до 40–45% ВВП.

Тіньова економіка існує в усіх країнах світу, хоча відрізняється тільки обсягами, структурою та механізмами розвитку. За даними різних організацій, рівень тіньової економіки в сучасному світі становить від 18% до 35% загальносвітового ВВП.

Масштаби й особливості тіньової економіки в різних країнах і регіонах світу тісно пов'язані з національними господарськими моделями та ступенем зрілості ринкових відносин.

В Україні, хоча з початку формування її як держави постійно піднімалося питання боротьби з тіньовою економікою, проте реально все відбувалося навпаки – тіньовий сектор зростав. У період із 1991 по 2006 р. за рівнем «тіні» Україна серед країн Східної Європи та Азії поступалася лише Грузії: 54,3% та 67,8% відповідно. В умовах економічної кризи 2008 р. рівень тінізації економіки України збільшився.

Економічна теорія та емпіричні дослідження вказують на надмірне державне регулювання як основну системну причину, що призводить до діяльності поза офіційним економічним циклом. Для нашої держави

характерним є саме надмірне регулювання підприємницької діяльності, тобто неефективна інституційна база регулювання підприємництва.

Другою причиною наявності в Україні значної частки тіньової економіки є корупція в органах державної влади та місцевого самоврядування. Відсутні соціальні, політичні традиції публічного викриття корупціонерів, що є серйозною перешкодою для ефективної боротьби із цим явищем.

Третім за значенням чинником, який спричиняє відхід бізнесу в тінь, є проблеми, пов'язані з податковою системою: надмірне податкове навантаження; недосконалість та нестабільність вітчизняного податкового законодавства; приховування доходів завдяки використанню офшорних зон; ухилення від сплати податків.

Четвертим основним чинником наявності тіньової економіки є тінізація ринку праці. Тінізація ринку праці та зайнятості населення пов'язана з неофіційним працевлаштуванням, зокрема використання праці найманих працівників без укладання трудових договорів і угод, виплата зарплати «в конвертах», ухилення від сплати податків, соціальних внесків, неоплачуваний понаднормований час роботи, лікарняні, відпустки, порушення роботодавцями інших вимог трудового законодавства.

Пріоритетними напрямками детінізації економіки, на нашу думку, є: посилення боротьби з корупцією та очищення влади; створення умов для легалізації зайнятості; удосконалення контролю над зовнішньоекономічною діяльністю; створення сприятливого бізнес-середовища; протидія легалізації (відмиванню) тіньових доходів. Детінізація економіки – це цілісна система дій, спрямована передусім на подолання та викорінення причин та передумов тіньових явищ та процесів. Стратегічною метою детінізації економіки має стати істотне зниження рівня тінізації шляхом створення сприятливих умов для залучення тіньових капіталів у легальну економіку та примноження національного багатства.

Тіньова економіка в Україні є однією з найбільших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та інтеграції в європейське співтовариство.